

УДК 340.12(71)"14/20"

## КАНАДА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ (XV–XXI СТ.)

*Борис Тищик*

*Львівський національний університет імені Івана Франка,  
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,  
e-mail: b.tyshchuk@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0003-1113-6483*

На підставі відповідних першоджерельних матеріалів проаналізовано процес становлення в загальних рисах та розвитку державності Канади з часу її виникнення наприкінці XV ст. і донині. Канада – одна з найбільших територіальних країн світу нині – з давніх-давен її населяли різні племена індіанців та ескімосів. Власне з індіанської мови, як показано у статті, походить слово (назва) – Канада (*canata* – «селище», «поселення»). Показано, що першими європейцями, які відкрили Канаду, були скандинави – вікінги. Але заселяти Канаду європейці почали з часів Колумба, а саме з 1497 р. Особливо активними були французи, перетворивши Канаду у свою колонію. Англія ж, своєю чергою, на півночі Канади зайняла півострів Ньюфаундленд, а південніше – територію майбутніх США.

Зазначено, що основним заняттям колонізаторів була торгівля хутром з індіанцями, лісовий, рибний і китобійний промисел. Акцентовано на державно-правовій проблематиці. Канадська колонія Франції отримала назву «Нова Франція». Її очолив генерал-губернатор, що призначався королем. Система управління була врегульована в акті «Про Компанію Нової Франції» 1627 р. Ще одним актом при генерал-губернаторі у 1647 р. було створено колегіальний управлінський орган – Вищу раду та місцеві органи самоврядування та кілька місцевих провінцій на чолі з генерал-лейтенантами. Освоювалися нові території на півночі і заході країни, виникали нові міста. Важливу роль у житті колонії відігравала Католицька церква на чолі з єпископом. Було власне (колоніальне) військо.

У 1756 р. між Францією і Англією у Європі розпочалася війна, що охопила й Канаду. Англійські війська до 1659 р. захопили усю Канаду. Туди стало прибувати щораз більше англійських поселенців. Проведено новий адміністративний поділ Канади (на три провінції), встановлено англійську адміністрацію, про що докладно описано у статті.

Ухвалено низку нормативних актів, які стосувалися системи органів управління та прав і свобод жителів провінції Канади (королівська Прокламація 1763 р., «Квебекський акт» 1774 р., конституційні акти про Канаду 1791 та 1841 рр.). Останній став, як наголошено у статті, важливим кроком у державно-правовому розвитку Канади. Країну поділено на дві основні провінції (Верхня і Нижня) на чолі з генерал-губернаторами, яких затверджував англійський монарх. Разом ця територія мала назву «Провінція Британська Північна Америка». У кожній з цих провінцій був свій двопалатний парламент, свій уряд, система місцевих органів, але верховна влада належала англійським властям.

У 1864 р. на конференції делегатів від усіх британських провінцій у Канаді було прийнято рішення створити спільну з Великою Британією конфедерацію. Верховна влада у конфедерації належала британському монархові та канадському двопалатному парламенту. У 1867 р. відповідний Акт набрав юридичної сили. Докладно висвітлено його зміст.

Невдовзі це державне утворення стало називатися Канадським Домініоном.

У 1981 р. з ініціативи прем'єр-міністра Домініону П'єра Трюдо у Канаді приступили до оновлення Акту 1867 р. Створено спеціальну комісію, Акт 1867 р. було значно видозмінено.

У цьому ж році його схвалив об'єднаний канадський парламент, навесні 1982 р. – британський парламент, а 17 квітня 1982 р. підписала королева Єлизавета II.

Конституційний акт 1982 р. вважається конституцією Канадської федерації і діє до сьогодні. Він складається з семи частин, які поділяються на статті, а ті на параграфи. Розкрито зміст основних з них.

*Ключові слова:* канадська державність, конституції, парламент, акти.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2024.78.058>

Канада – це країна, що займає майже половину площі континенту Північної Америки, простягаючись від Атлантичного океану на сході до Тихого океану на заході. Це друга за площею країна світу (майже 10 млн км<sup>2</sup>) з населенням понад 35 млн осіб і найбільшою у світі українською діаспорою (понад 1 млн 200 тис. осіб українського походження). Назва країни, як вважають дослідники, походить від індіанського слова *canata*, що означає «селище» або «поселення».

Найдавнішим корінним населенням Канади були індіанці, які поділялись на різні племена, роди, народи, і жили переважно на стадії первісно-общинного ладу. Більшість з них вела кочовий спосіб життя. Першими європейцями, які «відкрили» територію Північної Америки, були давні скандинави-вікінги (близько 1000 року). Там виникли і перші їхні поселення. Але не знайшовши для себе там нічого привабливого, скандинави не заселяли цих земель.

Новий контакт європейців з індіанським канадським населенням відбувся у 1497 р. після прибуття до Канади з Англії кораблів Джона Кабота. Він причалив до берегів півострова Ньюфаундленду і впродовж місяця плавав вздовж берега, досліджуючи нововиявлену територію. Після Каботової розвідувальної експедиції до Канади відбулися подорожі португальців та іспанців. Усі вони сподівались знайти золото, але не знайшли. Зате до берегів Ньюфаундленду щораз частіше стали причалювати риболовецькі та китобійні кораблі. У 1534 р. французький король Генріх II відправив до берегів Канади дослідницьку експедицію Жака Картьє. Ж. Картьє проголосив відкриті ним землі власністю французької корони. Він заснував там перше французьке поселення. Тоді уперше появилася назва цих земель – Канада, король призначив туди генерал-губернатора (Роберваля), створено колоніальну торговельну компанію, послано урядовців [1, с. 20–25].

Для залучення переселенців на нововідкриті землі їх розбито на ділянки (сеньйорії), які надавались в оренду, а потім у спадкове користування. Відтак сеньйоральна система землеволодіння, монополія торгівлі з Канадою та місіонерська діяльність стали основними напрямками французької колоніальної експансії у Канаді [3, с. 19]. Основним джерелом прибутків для французьких колонізаторів стали торгівля хутром з індіанцями, рибо- та китобійний промисел. Для швидшого заселення канадської колонії туди стали відправляти французьких в'язнів.

Наприкінці XVI – на початку XVII ст. на територію Канади щораз активніше стали прибувати англійці. Півострів Ньюфаундленд був оголошений володінням Англії (нею тоді правила королева Єлизавета I). Англійці активно заселяли її території на південь від Канади (майбутні США). Володіння новими територіями стало для правителів європейських країн справою престижу [2, с. 10].

Французи (торговці й мандрівники) проникали територією Канади щораз далі на захід і південь, створювали нові поселення. Ці землі стали називати Новою Францією. У 1609 р. у Парижі опубліковано першу книжку про Канаду (М. Лекарбо «Історія Нової Франції»). Варто відзначити у цьому аспекті активну дослідницьку

діяльність С. де Шамплена, який заснував колонію-місто Квебек. Активну роль у відкритті, освоєнні та управлінні нововідкритими територіями належало французьким торговельним акціонерним компаніям. Значну роль відігравала й Католицька церква.

Північно-східні води та території активно освоювала і Англія. Виникали англійські поселення – Плімут, Нова Шотландія та ін.

У 1627 р. для ґрунтовнішого управління канадськими колоніями у Франції створено «Компанію Нової Франції». Вона монополізувала й торгівлю з Канадою. Компанія отримала право встановлювати у Канаді податки, призначати суддів і місцеву адміністрацію та ін. Очоловав колоніальну адміністрацію генерал-губернатор, якого призначали в Парижі і який одночасно очоловав компанію. Його призначав глава французького уряду, схвалював сам король [2, с. 20].

Намагаючись конкурувати з Францією стосовно канадських земель, подібну «Канадську компанію» створила й Англія. Коли у 1627 р. у Європі між Францією і Англією розпочалася війна, то в Канаді англійські війська захопили Квебек та кілька інших регіонів «Нової Франції». Щоправда, згодом усе повернули Франції. Але коли під кінець 50-х р. XVII ст. у канадських володіннях Франції налічувалося близько трьох тисяч французів-переселенців, то в англійських володіннях у Північній Америці близько 110 тис. колоністів [3, с. 34].

У 1647 р. королівським едиктом при генерал-губернаторі у «Новій Франції» створено колегіальний управлінський орган – Вищу раду (9 осіб) з доволі широкою компетенцією. На місцях утворено місцеві органи самоврядування на чолі з призначуваними мерами-управителями. Отже, за формою правління колонія «Нова Франція» була державно-комерційним правлінням торговельних компаній. Колонію очоловав генерал-губернатор, який водночас був представником королівської адміністрації і ставлеником торговельної компанії. Він призначався на три роки, очоловав колоніальну адміністрацію, здійснював верховне судочинство, командував збройними силами й ін.

У 1663 р. керівників торговельних компаній було усунено від участі в управлінні Новою Францією. При генерал-губернаторі діяла Верховна рада (згодом – Вища рада), склад якої формував сам губернатор, а затверджував король. Колонія поділялася на провінції, які очолювалися генерал-лейтенантами.

І при генерал-губернаторі, і при генерал-лейтенантах (згодом – інтендантах) існував штат чиновників, різні відділи, комісії тощо. Для захисту населення колонії від англійців та ворожих індіанців (напр., ірокезів) король прислав у Нову Францію полк регулярних військ. У Франції розгорнулася інтенсивна агітація щодо вербування нових поселенців у Канаду. Отож населення Нової Франції потроху зростало і до кінця XVII ст. перевищило 15 тис. осіб. Освоювалися нові землі, колоністи змогли самі себе забезпечувати продовольством, зароджувалася легка промисловість.

Щоправда, у землеробстві й далі існувала сеньйоральна (поміщицька) система землеволодіння, де сеньйори були власниками доволі великих землеволодінь, які окремими ділянками здавали в оренду дрібним орендаторам. Отримала великі сеньйори і Католицька церква, яку очолював єпископ. Виникали нові міста – Монреаль, Труа-Рів'єр і ін. Встановилися мирні відносини колоністів з місцевим населенням – індіанцями, причому навіть з ірокезами – давніми ворогами французів (правда – ненадовго, оскільки Англія часто воювала з Францією, а ірокези («Союз п'яти племен») були союзниками англійців).

Судочинство здійснювали генерал-губернатор, Вища рада, а основну масу справ розглядали суди 1-ї інстанції, що були створені у трьох головних містах колонії – Квебеку, Монреалі та Труа-Рів'єрі. Справи, що стосувалися релігії, церкви, шлюбно-сімейних відносин розглядали церковні суди. Оскаржити рішення колоністських судів можна було у Парижі до «Паризького парламенту». Усім духовним життям колоністів, а також освітою та охороною здоров'я у колонії керувала Католицька церква, яку очолював єпископ.

У 1669 р. у Новій Франції була створена ополченська поліцейна служба, до якої повинні були записатись усі фізично здорові колоністи віком від 16 до 60 років. На неї покладався обов'язок захисту колонії (разом з гарнізоном). Щодо джерел права, то на території Нової Франції діяли французькі джерела та нормативні акти місцевих властей і церкви.

Населення колонії хоч і поволі, але все-таки зростало. До 1730 р. воно становило 35 тисяч, а до 1750 р. зросло вдвічі. У столиці колонії – Квебеку проживало близько 6 тис. жителів, у Монреалі – 4 тис. [1, с. 152].

У XVIII ст. стали загострюватися у колоніях франко-англійські відносини. Виникали прикордонні конфлікти, особливо на прикордонні з англійською Новою Шотландією, що знаходилися на південь від Нової Франції. Зростали витрати метрополії на посилення оборони Нової Франції. На початок 1750-х рр. вони становили щорічно від 3-х до 6-ти мільйонів ліврів (для порівняння – на початку XVIII ст. щороку бюджет колонії не перевищував півмільйона ліврів) [3, с. 78].

У середині 50-х рр. XVIII ст. стали частішати збройні сутички між французькими та англійсько-американськими прикордонними загонами. І Франція, і Англія надсилали у колонії дедалі нові регулярні військові частини, причому особливо агресивно себе поводити саме британці, хоча формально війни ще оголошено не було. Зокрема, губернатор Нової Шотландії Лоуренс розпорядився вислати з цієї колонії усіх колоністів-французів, які не присягнули на вірність Англії. Їх налічувалося близько 15 тисяч, посаджено на купецькі кораблі і відправлено на північ, у Нову Францію, а їх поселення спалено. Чимало їх відправлено навіть до Європи.

Навесні 1756 р. між Францією та Англією розпочалася справжня війна названа в історії «Семирічною». Охопила вона і американські колонії. Війна принесла злигодні і страждання багатьом колоністам. Війна у колоніях велась з перемінним успіхом, але наприкінці 50-х рр. перевага схилилась у бік англійців, які мали значно більше війська. Впав Квебек, впав Монреаль. Отож Французька колонія Нова Франція восени 1759 р. припинила своє існування. Французьке населення з їхніх домівок не виселяли. Їм обіцяли зберегти свої землі, їхню релігію, комерційну свободу, якщо вони присягнуть на вірність Англії.

У Європі «Семилітня війна» закінчилась у 1763 р. перемогою Англії. Франція згідно з Паризьким мирним договором була змушена відмовитись від своїх колоній у Північній Америці (крім Луїзіани), а жителі колишньої Нової Франції офіційно стали підданими Британській імперії. На території колишньої Нової Франції уведено новий адміністративно-територіальний поділ, британське законодавство [1, с. 156].

У Канаду з Англії стало прибувати щораз більше поселенців, засновувалися нові поселення, прокладалися дороги, встановлено «індіанську територію» (на захід від Аппалачських гір), куди заборонено проникати білим поселенцям.

Територію колишньої Нової Франції англійська влада поділила на три провінції – Квебек, Монреаль та Труа-Рів'єр на чолі з губернаторами. Там стояли англійські гарнізони. Провінції поділялися на округи. Землі залишалися за великими сеньйорами

(які не виїхали до Франції) та за церквою. Це було закріплено в опублікованій у жовтні 1763 р. англійським монархом Георгом III прокламації. Генерал-губернатор англійської колонії Канади призначався монархом. При ньому створювався уряд (12 радників, яких сам губернатор і призначав, як і мерів міст та суддів). Найнижчою судовою інстанцією був мировий суд, наступною – з'їзд мирових суддів округу та провінції (засідали раз у квартал) [3, с. 88–89]. Прокламація 1763 р. проголошувала для населення свободу віросповідання, дозволяла діяльність (у певних межах) римо-католицької церкви.

У червні 1774 р. король підписав «Квебекський акт», яким до складу колонії Канади включено нові землі (провінції) на заході і півдні, що викликало загострення конфлікту (на півдні) з американцями [3, с. 91].

Згідно з Квебекським актом, колоніальна адміністрація складалася з генерал-губернатора, наділеного широкими повноваженнями, та його прибічної ради, тобто уряду, який він сам і формував. Колонія поділялася на три провінції на чолі з генерал-лейтенантами. Акт залишав попередню сеньйоральну систему землеволодіння, володіння римо-католицької церкви та її права, землеволодіння попередніх власників-французів [1, с. 54–55].

Прийняття Квебекського акту і обережна, зважена політика Англії у Канаді допомогли їй зберегти свою владу над Канадою у буремні роки другої половини XVIII ст., коли вибухнула війна зі США.

У 1791 р. англійський парламент ухвалив «Конституційний акт про Канаду». Цей акт став важливим кроком у державно-правовому розвитку Канади кінця XVIII – початку XIX ст. Британська колонія Канада була поділена на дві провінції – Верхню Канаду (англомовну) і Нижню Канаду (франкомовну). Разом вони отримали назву «Британська Північна Америка». Верховна влада над цією колонією належала, згідно з Актом 1791 р., англійському монархові і парламентові. Монарх підписував закони щодо Канади, які приймав парламент, призначав вищих посадових осіб у колонії, до яких належали генерал-губернатор, верховний суддя, головний прокурор, головний скарбник, головнокомандувач збройних сил. Під контролем Лондона знаходився бюджет колонії, право призначення на керівні релігійні посади (крім римо-католицької церкви). При лондонському уряді створено посаду міністра колоній, якому підпорядковувалися адміністрації усіх англійських колоній, зокрема Канади. Усі важливі рішення канадських властей вимагали санкції міністра колоній або й самого прем'єр-міністра чи навіть монарха. Провінції Верхня та Нижня Канади мали власну систему органів влади й управління: свій уряд, який очолював (і формував) «свій» генерал-губернатор. Акт 1791 р. передбачав створення у провінціях «своїх» двопалатних парламентів, у яких нижча палата обиралася населенням.

У наступні роки й десятиліття населення Канади швидко зростало і на початок XIX ст. виносило біля 120 тис. осіб. У 1801 р. до Канади прибуло тільки з Шотландії біля 10 тис. переселенців. Після Громадянської війни у США (1861–1865 рр.) до Канади прибуло з Півдня США багато тисяч т. зв. «лоялістів». Невдовзі кількість населення у Нижній Канаді виносило 650 тис., а у Верхній – 450 тис. осіб [3, с. 147]. Колоніальна влада Канади стала проявляти дедалі більше ініціативи, самостійності в прийнятті рішень. Метрополія була змушена з цим змиритися і йти назустріч своїм колоніям у Канаді.

Англійським парламентом у липні 1840 р. був прийнятий «Акт про унію». Він набрав чинності у лютому 1841 р. Згідно з цим Актом, Верхня і Нижня провінції Канади були об'єднані в єдину «Провінцію Канади». Законодавча влада у провінції

належала двопалатному парламенту, де нижча палата – Асамблея обиралась населенням. Офіційною урядовою мовою оголошено англійську. Виконавчу владу очолював генерал-губернатор, який призначався англійським монархом, він же затверджував основні закони канадського парламенту. Губернатор мав право відкладного вето на закони парламенту, він очолював уряд, який ніс відповідальність перед канадським парламентом.

Акт 1841 р. був кроком уперед у розширенні автономії Канади. У країні появляються й зародки майбутніх політичних партій. Делегати підготували і прийняли «Акт про Британську Північну Америку». Конституційний Акт 1841 р. діяв у Канаді до початку 60-х рр. XIX ст. У жовтні 1864 р. у Квебеку, розпочалася конференція делегатів від усіх британських колоній Північної Америки. Вона прийняла рішення створити з усіх цих колоній спільну з Британією конфедерацію. У ньому були сформульовані основні принципи і суть утворення з усіх Британських колоній у Північній Америці об'єднаної конфедерації під егідою Великої Британії, яка «найретельніше захищатиме в теперішніх умовах різно-манітні інтереси окремих провінцій» [1, с. 108].

Законодавча влада у цьому «конфедеративному союзі», згідно з Актом, мала належати двопалатному парламенту, що складався з Палати громад (нижчої) та Законодавчої ради (верхньої). Палату громад (194 депутати) колонії обирали: Верхня Канада – 82 депутати; Нижня Канада (Східна) – 65; Нова Шотландія – 19; Нью-Брансуїк – 15; Нью-Фауленд – 8; Острів принца Едварда – 5. Термін повноважень нижньої палати – 5 років.

Верхня палата (Законодавча рада) формувалася шляхом рівного представництва (по 24 депутати) від обох Канад та Приморських територій: всього 72 депутати. Затверджував вибори англійський монарх. Сесії парламенту мали проводитися не рідше одного разу на рік. В Акті закріплено компетенцію парламенту (37 пунктів): бюджет, податки, патенти тощо.

Британську владу у всіх провінціях представляли лейтенант-губернатори, яких призначав від імені монарха генерал-губернатор на 5 років (він сам призначався монархом). У провінціях створювалися свої законодавчі збори (легіслатури), свої уряди. Столицею конфедерації визначалося м. Оттава.

В Акті передбачалася мовна, релігійна та культурна автономія франко-канадців. «Акт про Британську Північну Америку» належало схвалити парламентами та урядами провінцій, потім і британськими органами влади. Це було зроблено: у лютому 1865 р. вказаний Акт схвалила асамблея об'єднаної провінції Канади. Акт належало схвалити й у Великій Британії. Це було зроблено наприкінці березня у 1867 р. Акт набрав юридичної сили з 1 липня 1867 р. і вважався конституцією Канадської конфедерації. Невдовзі це державне утворення стало називатися Канадським Домініоном. До складу цього Домініону входили конфедерація Канада, колонія Нова Шотландія та Нью-Брансуїк. Це було закріплено в липні 1867 р. у доповненні до «Акту про Британську Північну Америку» [3, с. 183].

Згодом до Акту неодноразово приймалися доповнення, зокрема у 1871 р. щодо можливості прийняття до складу Канадського Домініону нових англійських провінцій. Так і сталося: провінція Острів принца Едуарда (1873 р.), провінція Альберта (1905 р.), провінція Саскачеван (1905 р.).

Канадський Домініон, отже, розростався, його стали називати федерацією. Нині кількість суб'єктів Канадської федерації становить 10. Крім того, є ще три автономні адміністративно-федеральні одиниці: Юкон, Північно-Західні території та Нунавут. Главою Канадської конфедерації (чи федерації) вважається

британський монарх. Його представником у Канаді є генерал-губернатор. Минали роки, десятиліття, ряд положень Акту 1867 р. втрачали актуальність. Улітку 1980 р. прем'єр-міністр Жан Кретьєн та Головний прокурор Рой Романов об'їздили всі провінційні країни з пакетом нових конституційних пропозицій щодо майбутнього правового статусу Канади. У вересні цього ж року прем'єр-міністр зібрав у столиці усіх прем'єрів провінцій для обміну думками щодо можливого прийняття нового конституційного закону. Політичні баталії і дискусії охопили усю країну, навіть Британію. Дискутували й про те, чи вагомі зміни до Акту має вносити Британія, чи сама Канада.

У вересні 1981 р. Верховний суд Канади прийняв ухвалу про законність ініціативи П. Трюдо щодо переробки Акту самою ж Канадою. Отож П. Трюдо створив комісію, яка негайно почала працювати. Законопроект було підготовлено. У листопаді 1981 р. його схвалила нарада канадських прем'єрів, у грудні – федеральний парламент. Його надіслано до Великої Британії, де він був схвалений парламентом, а 17 квітня 1982 р. його санкціонувала королева Єлизавета II. Цей конституційний акт або «Хартія прав і свобод» 17 квітня 1982 р. набрав юридичної чинності. Акт складається з семи частин, які поділяються на статті, а ті – на параграфи.

Частина I називається «Канадська Хартія прав і свобод». До основних свобод віднесено: свободу совісті і визнання релігії; свободу думки, поглядів та друку; свободу зібрань з мирними цілями; свободу асоціацій. Далі йдеться про демократичне право громадян голосувати й бути обраним. Установлено термін повноважень федерального та провінційних парламентів – 5 років [3, с. 321–331]. Далі у Хартії йдеться про свободу пересування і вибору місця проживання громадян, а також заробляти собі на засоби для існування у будь-якій провінції країни.

У Хартії встановлено судові гарантії прав і свобод від громадян. Передбачено навіть захист від безпідставних обшуків і арештів на майно. Про це і подібне йдеться у ст. Хартії 7, 8, 9, 10, 11. Передбачено навіть право на захист від жорсткого ставлення і покарання (ст. 12). Офіційними мовами в Канаді оголошено англійську і французьку (ст. 16), вони мають однаковий статус. У ст. 23 закріплено право навчатися мовою меншини. У ст. 25 йдеться про забезпечення прав і свобод корінних народів Канади (індіанців, ескімосів і ін.), а ст. 28 гарантує рівні права в країні обох статей (чоловіків і жінок).

У ст. 38 Хартії йдеться про порядок змін Конституції Канади шляхом внесення поправок (деталі врегульовано у ст. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45). Цікавою є ст. 52, у якій йдеться про Конституцію Канади. Конституція складається з Акту про Канаду від 17 квітня 1982 р., також з актів і наказів, указаних у «Додатку» та поправок до цих актів і наказів.

Закріплено в Акті і таке важливе положення: «Конституція Канади є найвищим законом Канади, і будь-який інший закон, що не відповідає Конституції в її положеннях не діє, тобто не має юридичної сили» [3, с. 331]. Цей конституційний закон Канади, тобто Акт від 17 квітня 1982 р. діє (з деякими поправками і доповненнями) до сьогодні.

Нині, коли Україна веде криваву оборонну війну з російською федерацією, котра вчинила повномасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 р., Канада виступає на боці України, надаючи їй усіляку можливу допомогу – військову, дипломатичну та моральну. Вона надаватиме цю допомогу і далі, доки триватиме війна. Так заявив прем'єр-міністр Канади Джастін Трюдо, який у липні 2016 р. відвідав Україну.

## Список використаних джерел

1. Ілюстрована історія Канади / ред. К. Браун ; пер. з англ. Г. Сташків. – Львів : Літопис, 2019. – 644 с.
2. Качур В. О. Суспільно-політичний устрій Канади в XVII - 60-х роках XIX ст. : монографія / В. О. Качур. – Київ : Магістр - XXI сторіччя, 2008. – 152 с.
3. Тищик Б. Й. Канада і історія державності та права (XV ст. – початок XXI ст.) : навч. посіб. / Б. Й. Тищик. – Львів : Світ, 2024. – 384 с.

## References

1. Brown , C. (Ed.). (2019). *The Illustrated History of Canada* (H. Stashkiv, Trans.). Litopys. (in Ukrainian).
2. Kachur, V. O. (2008). *Suspilno-politychnyj ustrij Kanady v XVII - 60-ky rokakh XIX st.* Mahistr - XXI storichchia. (in Ukrainian).
3. Tyshchuk, B. Y. (2024). *Kanada i istoriia derzhavnosti ta prava (XV st. – pochatok XXI st.)*. Svit. (in Ukrainian).

**CANADA: HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT  
OF STATEHOOD (XV–XXI CENTURIES)*****Borys Tyshchuk***

*Ivan Franko National University of Lviv,  
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,*

*e-mail: b.tyshchuk@gmail.com*

ORCID ID: 0000-0003-1113-6483

The article, on the basis of relevant primary source materials, analyzes the process of becoming a state in Canada since its inception at the end of the 15th century. to the present time.

Canada – currently one of the largest countries in the world in terms of territory – has been inhabited by various tribes of Indians and Eskimos since ancient times. Actually, as shown in the article, the word (name) – Canada (canata – "village", "settlement") comes from the Indian language.

The article shows that the first Europeans who discovered Canada were Scandinavians – Vikings. But Europeans began to populate Canada from the time of Columbus, namely from 1497.

The French were especially active, turning Canada into their colony. England, in turn, occupied the Newfoundland peninsula in the north of Canada, and the territory of the future USA to the south.

The article notes that the main occupation of the colonizers was the fur trade with the Indians, forestry, fishing and whaling.

Further, the main focus of the article is on state and legal issues. The Canadian colony of France was named "New France". It was headed by the governor-general appointed by the king. The management system was regulated in the act "On the Company of New France" of 1627. In 1647, another act under the governor-general created a collegial governing body – the Supreme Council and local self-government bodies and several local provinces headed by lieutenant generals. New territories were developed in the north and west of the country, and new cities arose. An important role in the life of the colony was played by the Catholic Church headed by the bishop. It had its own (colonial) army.

In 1756, a war broke out between France and England in Europe, which also affected Canada. By 1659, English troops had captured all of Canada. More and more English settlers began to arrive there.



A new administrative division of Canada (into three provinces) was carried out, and English administration was established, which is described in detail in the article.

A number of normative acts were adopted that related to the system of governing bodies and the rights and freedoms of the residents of the province of Canada (the Royal Proclamation of 1763, the "Québec Act" of 1774, the constitutional acts of Canada in 1791 and 1841). The latter became, as the article emphasizes, an important step in the state and legal development of Canada. The country is divided into two main provinces (Upper and Lower), headed by governors-general, who were approved by the British monarch. Together, this territory was called the "Province of British North America". Each of these provinces had its own bicameral parliament, its own government, system of local bodies, but the supreme power belonged to the British authorities.

In 1864, at a conference of delegates from all British provinces in Canada, a decision was made to create a joint confederation with Great Britain. Supreme power in the confederation will belong to the British monarch and the Canadian bicameral parliament. In 1867, the relevant Act entered into legal force. The article describes its content in detail. Soon this state entity came to be called the Dominion of Canada.

In 1981, on the initiative of Dominion Prime Minister Pierre Trudeau, Canada started updating the Act of 1867. A special commission was created, and the Act of 1867 was significantly amended. In the same year, it was approved by the united Canadian Parliament, in the spring of 1982 by the British Parliament, and on April 17, 1982, it was signed by Queen Elizabeth II.

The Constitutional Act of 1982 is considered the constitution of the Canadian Federation and is in force to this day. It consists of seven parts, which are divided into articles, and those into paragraphs. The article reveals the content of the main ones.

*Keywords:* Canadian statehood, constitutions, parliament, acts.

*Стаття: надійшла до редакції 25.04.2024  
прийнята до друку 30.04.2024*